

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmûs-ı Türkî, s. 119; *Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-ı Arnavid* (nşr. Halil İnalçık), Ankara 1954, s. 60, 94, 108, 109, 119; Koçi Bey, *Risâle* (Aksüt), s. 26; Cevdet, *Târih*, XII, 255-256; Barkan, *Kanunlar*, s. 38, 244, 259, 261-264, 279, 280-281, 285, 287, 375, 390-394; *Kitâbu Mesâlih-i'l-müslimîn ve menâfi'i'l-mü'minîn* (nşr. Yaşar Yücel), Ankara 1980, s. 79, 80, 81; Avni Ömer Efendi, *Kânûn-ı Osmanî Mehfûm-i Defter-i Hâkânî* (nşr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *TTK Belleten*, XV/59 içinde), İstanbul 1951, s. 390-394; Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, II, 255-256; Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler*, tür.yer.; Reşat Genç, *Karahanlı Devlet Teşkilâtı*, İstanbul 1981, s. 278, 314; Yavuz Ercan, *Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar*, Ankara 1986, s. 49, 75; Halil İnalçık, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, İstanbul 1987, s. 153-155, 176; a.mlf., "Mehmed II", *İA*, VII, 533; a.mlf., "Eshkindji", *EI²* (Fr.), II, 733; Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri*, İstanbul 1990, I, 494-495; III (1991), s. 128, 324; Enver M. Şerifgil, "Rumeli'de Eşkinci Yürükler", *TDA*, sy. 12 (1981), s. 64-79; *TA*, XV, 470. ABDÜLKADİR ÖZCAN

EŞKİNCİ OCAĞI**II. Mahmud zamanında
Yeniçeri Ocağı'nın ilgasından önce
kurulan tâlimli askerî sınıf.**

III. Selim'in kurduğu Nizâm-ı Cedîd'in kaldırılmasından sonra (1807) bir süre yeni ve tâlimli bir ordu teşkil edilememiş, gerek dışarıda gerekse içeride Sırp, Rum isyanlarını bastırmakta ve Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın düzenli askerlerine karşı koymakta yeniçerilerin âciz kalması üzerine modern savaş taktiklerini bilen bir orduya ihtiyaç duyulmuştu (Lutfî, I, 125 vd.). Mayıs 1826 sonlarında II. Mahmud'un ve devlet ileri gelenlerinin katıldığı şeyhülislâm konağında yapılan toplantılarda Yeniçeri Ocağı'nın bozulma sebepleri görüşülerek savaş tâlimi yapmanın vâcip olduğuna dair çıkarılan bir fetva ile ulemânın tasdiki alındıktan sonra (Cevdet, XII, 146) "eşkinci" adıyla tâlimli bir sınıfın teşkiline karar verilmiştir.

Bunun için hazırlanan Eşkinci Lâyihası'na göre İstanbul'daki elli bir yeniçeri ortasından 150'şer nefer alınarak ilk merhalede 7650 nefer eşkinci yazılacaktı. Her ortanın on beş neferi karakullukçu olacak, ayrıca her ortada birer tayın ustası, alemdar, vekilharç, ortabaşı ve çorbacı bulunacaktı. Yürürlükte olan okuk hiyerarşisi bozulmayacak, münhal vukunda bir alt rütbedekiler bir üst rütbeğe yükseleceklerdi. Altı yıl hizmet eden orta çorbacılarına gümrükten 120 akçe-

lik tekaüt esâme*si verilecek, neferlerden emekliliğe hak kazananlar ve savaşta yaralananlara yine gümrükten tekaüdiye yevmiyesi bağlanacaktı. Eşkinci neferlerinin başlıca görevi savaş tekniğini öğrenmekten ibaret olduğundan Etmeydanı tâlimhâne olarak düzenlenecek, ateşli silâh tâlimleri ise bazan Kâğıthane'de, bazan da Dâvud Paşa sahaslarında yapılacaktı. Kurulacak eşkinci ortalarının her birine birer cerrahla İstanbul kadılığından 120'şer akçe maaşlı imamlar tayin edilecekti. Bunlar akşamları kışlalarda neferlere Kur'an öğretecek ve ilmiyal bilgileri vereceklerdi. Eşkinci neferlerinden her on kişinin başına bir karakullukçu tayin edilecekti. Eşkinciler daima kışla ve kulluklarında bulunacaklar, başka ocaklara gitmeleri önlenenecekti. Her ortanın tayinatını vekilharç temin edecek, neferlerin tayinat işleriyle karakullukçuları ilgilenecekti. Eşkinci neferlerine silâh olarak tüfek ve kılıç, karakullukçu, usta, saka ve alemdarlara ise yalnız kılıç verilecekti. Neferlerin harcamaları için Ağakapısı'nda bir sandık bulundurulacak, kisve-bahâ dahil olmak üzere ulûfeleri buradan dağıtılacaktı. Mirasçı bırakmadan ölen neferlerin terekeleri bu sandıkta korunacak, bazı ocak giderleri de buradan karşılanacaktı. Esâmeler alınıp satılmayacak, ellerinde esâmesi olanlar bunları kullanabilecek, ölenlerin esâmesi hazineye kalacaktı. Bu tür esâmeleri haber verenlere "ihbâriye akçesi" adıyla mükâfat verilecekti. Maaş olarak bir kıstta sekbanbaşıya ve kul kethüdâsına 7500'er, zağarcıbaşıya 6000, saksoncubaşıya 4500, turnacıbaşıya 3750, muhuzr ağaya 1500, bölül ağasına 750, alemdara 150, ustaya 137,5, baş karakullukçuya 130, sakaya 100 kuruş ödenecek, karakullukçulara 120'şer, eşkinci neferlerine ise 90'er akçe yevmiye verilecekti. Eşkinci neferlerine oldukça yüksek maaş bağlanmıştı. Yeniçeriler maaşlarını kışlalarda, eşkinciler Ağakapısı'nda, taşrada görevli ortalar ise mevâciblerini buldukları yerin valisinin huzurunda alacaklardı. Neferlere yakın olmaları sebebiyle karakullukçuların tayinine özel bir itina gösterilecekti. Yeniçeri efendisi eşkinci neferlerinin nâzırı olduğundan ocakla ilgili her husus ondan sorulacaktı. Yeniçeri efendisi ocakla ilgili hususları yeniçeri ağası ile görüştükten sonra sadârete bildirecekti (lâyiha için bk. BA, *Mühimme-i Asâkir*, nr. 26, s. 275-279; Uzunçarşılı, I, 652-660).

Eşkinci Lâyihası'nın II. Mahmud tarafından tasdik edilip yürürlüğe girme-sinden sonra eşkinci yazımına başlandı (Esad Efendi, s. 40-41). Eşkinci nâzırlığına Gümrük ve Matbah Emîni İbrâhim Sâib Efendi getirildi (BA, *HH*, nr. 17319). Kısa süre içinde birkaç yüz eşkinci yazıldı (BA, *HH*, nr. 17320). Yeni askerlerin giderleri için malî islahat lâzımdı. Öncelikle "havâlât" sisteminin ilgası gerekiyordu. Böylece bütün gelirlerin hazineye alınması sağlanacak ve eşkincilere nakdî maaş verilebilecekti. Fakat bunun hemen uygulanmasına geçilmemiş, bir süre ertelenmesi yoluna gidilmiştir. Eşkinci neferleri yeniçeri kışlalarda kalacaklardı. Her birine kundaklı tüfek ve kılıç verildi. Kıyafetlerine ise pek dokunulmadı, sadece ayaklarına sıkı potur, başlarına da Laz kalpağı giydirildi. Eşkinciler 12 Haziran 1826 tarihinde özel bir me-rasimle tâlime başladılar.

Eşkinci Ocağı, Nizâm-ı Cedîd veya Sekbân-ı Cedîd gibi bağımsız bir kuruluş görünümündeyse de Yeniçeri Ocağı'na bağlıydı ve sürekli olarak yeniçerilerin hedefi durumundaydı. Nitekim tâlime başlandığı gün İstanbul kahvehanelerinde yeni asker aleyhine büyük bir propaganda başladı. Nizâm-ı Cedîd'in yeneden kurulduğu, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılacağı ve yeniçeri esâmelerine devletçe el konulacağı yolunda sözler yayıldı. Yeniçeriler tâlime başladıktan üç gün sonra 15 Haziran 1826 günü ayaklandılar. Fakat bu onların son isyanı oldu. Yeniçeri kışlaları yerle bir edilerek Yeniçeri Ocağı fiilen, bir süre sonra da resmen kaldırıldı (BA, *Cevdet-Askerî*, nr. 25109). Ömrü çok kısa olan eşkinci birliğinin yerine de Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye adıyla yeni bir ordu kuruldu.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *Mühimme-i Asâkir*, nr. 26, s. 269-283; BA, *HH*, nr. 9523, 15003, 15007, 17319, 17320, 17465, 19407, 19425, 19437, 25635, 25636, 25637, 31434, 32298, 44625, 48112; BA, *Cevdet-Askerî*, nr. 25109; Esad Efendi, *Üss-i Zâfer*, İstanbul 1293, s. 6 vd., 40-41; Cevdet, *Târih*, XII, 146 vd., 255 vd.; Lutfî, *Târih*, I, 125 vd., 350-356; Cevad Paşa, *Târih-i Askerî-i Osmanî*, İstanbul 1299, s. 275-292; Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, I, 532-547, 607-610, 650-660; Karal, *Osmanlı Tarihi*, V, 146 vd.; A. Levy, *The Military Policy of Sultan Mahmud II: 1808-1839* (doktora tezi, 1968), University of Harvard, s. 126-145; Howard A. Reed, "Ottoman Reform and Janissaires: The Eşkinci Lâyihası of 1826", *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi: 1071-1920* (ed. Halil İnalçık), Ankara 1980, s. 193-198; Pakalın, I, 560-563.

